

Empowered lives.
Resilient nations.

საქართველოს გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს
სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო
ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია

ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიების ნარჩენების მართვის
ხუთწლიანი გეგმა
(2019-2024)

შინაარსი

1. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა და ტერიტორია	2
2. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების შიდა ინფრასტრუქტურა	7
3. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ნარჩენების მართვის ალტერნატივები.....	12
4. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიებში ნარჩენების მართვის კუთხით არსებული პრაქტიკა და პრობლემები	15
5. ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე წარმოქმნილი ნარჩენების ანალიზი.....	17
6. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიებისთვის ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის დიზაინთან და ოპერირებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების შემუშავება	20
6.1 ნარჩენებისა და გადამუშავებადი მასალების შეგროვებისთვის განკუთვნილი კონტეინერები და მოწყობილობები	21
6.2 გადამუშავების სისტემის დიზაინი და მართვა	22
6.3 კომპოსტირების სისტემის დიზაინი და მართვა	22
6.4 მონიტორინგი და აღსრულება	22
6.5 საზოგადოებასთან ეფექტიანი ურთიერთობის, საგანმანათლებლო საქმიანობის და საინფორმაციო კამპანიის წარმოება	23
6.6 სანიტარული კვანძების მოწყობა არსებულ საპიკნიკე და საკემპინგე ადგილებთან.....	25

1. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა და ტერიტორია

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიები აღმოსავლეთ საქართველოში, კავკასიონის ჩრდილოეთ და სამხრეთ კალთებზეა გადაჭიმული, მოიცავს მდინარეების ასას, არლუნის, ანდაქისწყლის, და ფშავის არაგვის ხეობებს და ფართობი 79,908.4 ჰექტარს შეადგენს. დაცული ტერიტორიები აერთიანებს:

- ფშავ-ხევსურეთის ეროვნულ პარკს (75,843 ჰა),
- ასას აღკვეთილს (3,943 ჰა)
- როშკის ბუნების ძეგლს (122.4 ჰა)
- ეროვნული პარკის საზღვრებში არსებული მრავალმხრივი დანიშნულების ტერიტორიას (დამხმარე ზონა) (251 ჰა)
- ეროვნული პარკის საზღვრებს გარეთ არსებულ მრავალმხრივი დანიშნულების ტერიტორიას (დამხმარე ზონა) (30,050 ჰა)

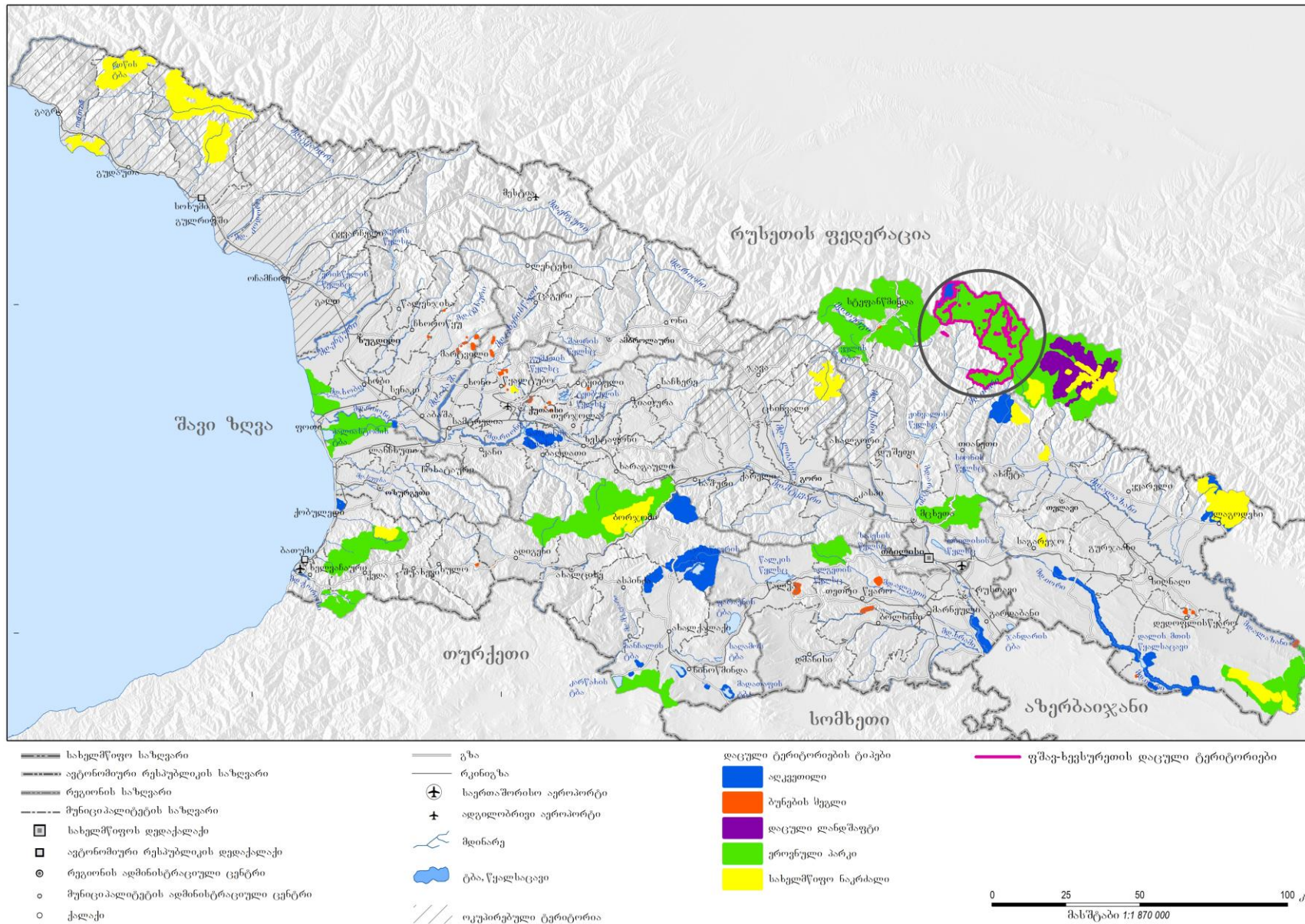
ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში, ღუშეთის მუნიციპალიტეტის ფარგლებში. ჩრდილოეთით მას ესაზღვრება რუსეთის ფედერაცია (ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ჩრდილო-დასავლეთი, ჩრდილოეთი და ჩრდილო-აღმოსავლეთ საზღვრები გადის საქართველო-რუსეთის სახელმწიფო საზღვრის გასწვრივ და ესაზღვრება ინგუშეთის რესპუბლიკასა და ჩეჩნეთის რესპუბლიკას), დასავლეთით ყაზბეგის მუნიციპალიტეტი, აღმოსავლეთით ახმეტის მუნიციპალიტეტი და სამხრეთ-აღმოსავლეთით თიანეთის მუნიციპალიტეტი. დაცული ტერიტორიის სამხრეთით განლაგებულია ღუშეთის კუთვნილი მაღაროსკარის თემის (ფშავის) და ბარისახოს თემის (პირაქეთა ხევსურეთი) ტერიტორიები (იხ. რუკები # 1, 2 და 3).

- ფშავ-ხევსურეთის ეროვნული პარკი მოიცავს მდინარე არღუნის, მდინარე ასასა და ფშავის არაგვის სათავეებს. ეროვნული პარკი განთავსებულია პირიქითა ხევსურეთისა და უკანა ფშავის ტერიტორიებზე.
- როშკის ბუნების ძეგლი მდებარეობს სოფელ როშკის დასავლეთით, ბარისახოს თემში, პირაქეთა ხევსურეთში. იგი მოიცავს მდინარე აბუდელაურის (მთავარი მონაკვეთი) მონაკვეთებსა და მდ. როშკის ხეობას. ბუნების ძეგლი აღმოსავლეთიდან დასავლეთით დაახლოებით 3 კმ მანძილზე ვრცელდება.
- ასას აღკვეთილი მდებარეობს მდინარე ასას ხეობაში. იგი ასას ხეობის მარცხენა ფერდობსა და მდინარეების არაგვისწყლისა და ახიელისწყლის სათავეებს იკავებს.
- ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიები (დამხმარე ზონები) - ძირითადად მოიცავს დასახლებებს და მათ შემოგარენს.
 - არხოტის ხეობაში - ამლა, ჭიმლა, ახიელი, კალოთანა (ნასოფლარი), კვირიჭმინდა (ნასოფლარი); მილმახევში - მუცო, ხონისჭალა, ხონე, არდოტი, არჭილო, ანდაქი, ხახაბო, წუქიო, ბახაო; შატილის თემში - შატილი, ანატორი (ნასოფლარი), აცეხი, კელისწყალი, გიორგიწმინდა, გურო, ვისტანი, ლეზაისკარი, ჭეჭყეთი; უკანაფშავში - ახადი, ჭიჩო, ბინდაურთა, მუქო, ხოშარა, გოგოლაურთა, შუაფხო, უკანაფშავი (ჩალახევი), უკანაფშავი (ვაკისსოფელი), უკანაფშავი (ელია-გზა). პირაქეთა ხევსურეთში, დაცული ტერიტორიების სამხრეთით, მდებარეობს შემდეგი სოფლები: როშკა, ბლო, წინდახე, უკანდახე, ზეიტეჩო, ღორღუ (ნასოფლარი), ატაბე, ბისო, გუდანი, ხახმატი, უსტამალაე, აჭე, ქინო.

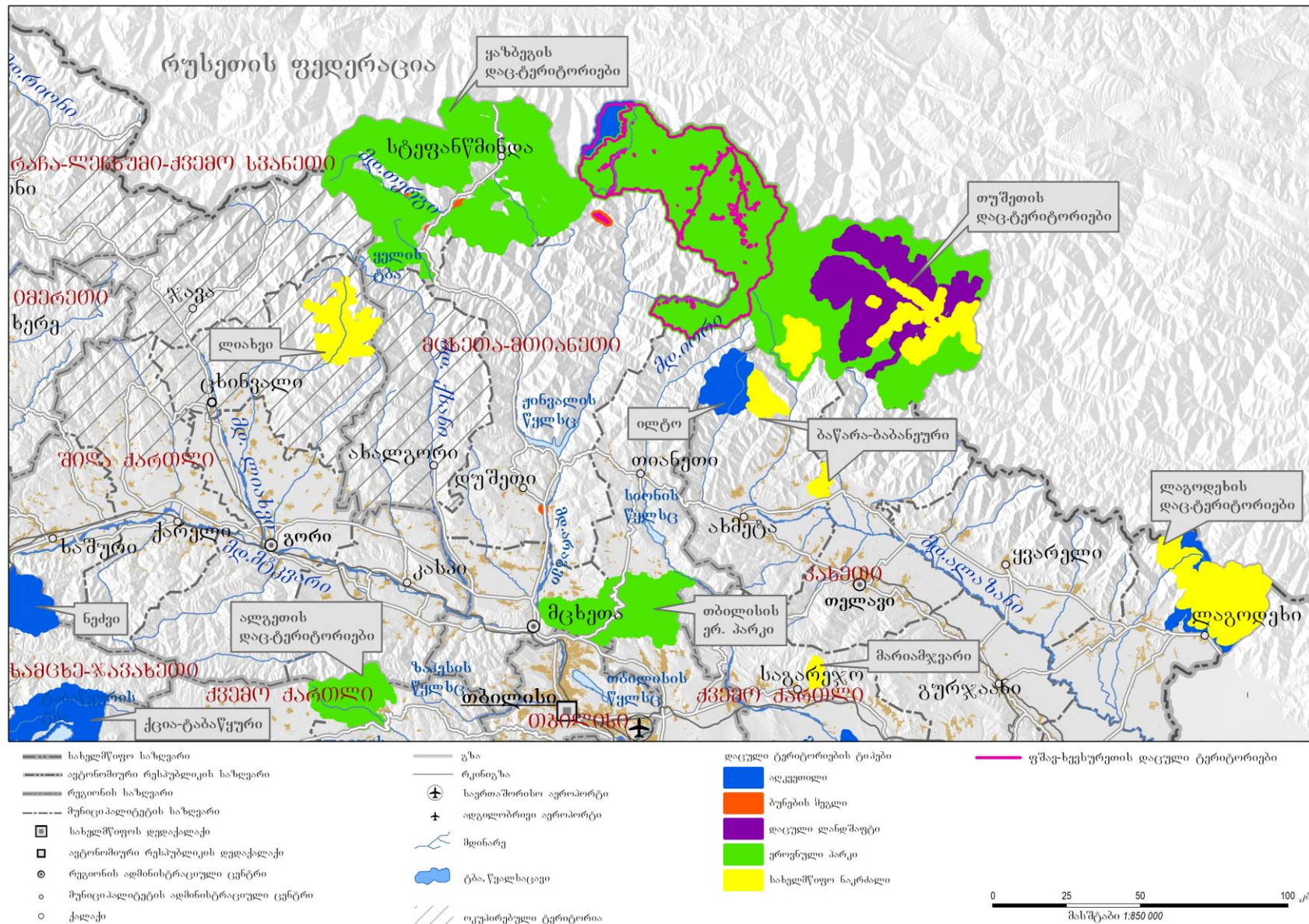
ფშავ-ხევსურეთის ეროვნული პარკი არ მოიცავს საავტომობილო გზების და მათ სიახლოვეს მდებარე სხვა კომუნიკაციებისთვის გამიზნულ ტერიტორიებს:

- ბარისახო-შატილის დამაკავშირებელ საავტომობილო გზა და მის სიახლოვეს მდებარე საკომუნიკაციო ადგილები (მთლიანი ფართობი 36,6 ჰა);
- შატილი-არდოტის დამაკავშირებელ საავტომობილო გზა და მის სიახლოვეს მდებარე საკომუნიკაციო ადგილები (მთლიანი ფართობი 13,4 ჰა),
- როშკა-არხოტის დამაკავშირებელ საავტომობილო გზა და მის სიახლოვეს მდებარე საკომუნიკაციო ადგილები (მთლიანი ფართობი 88 ჰა).

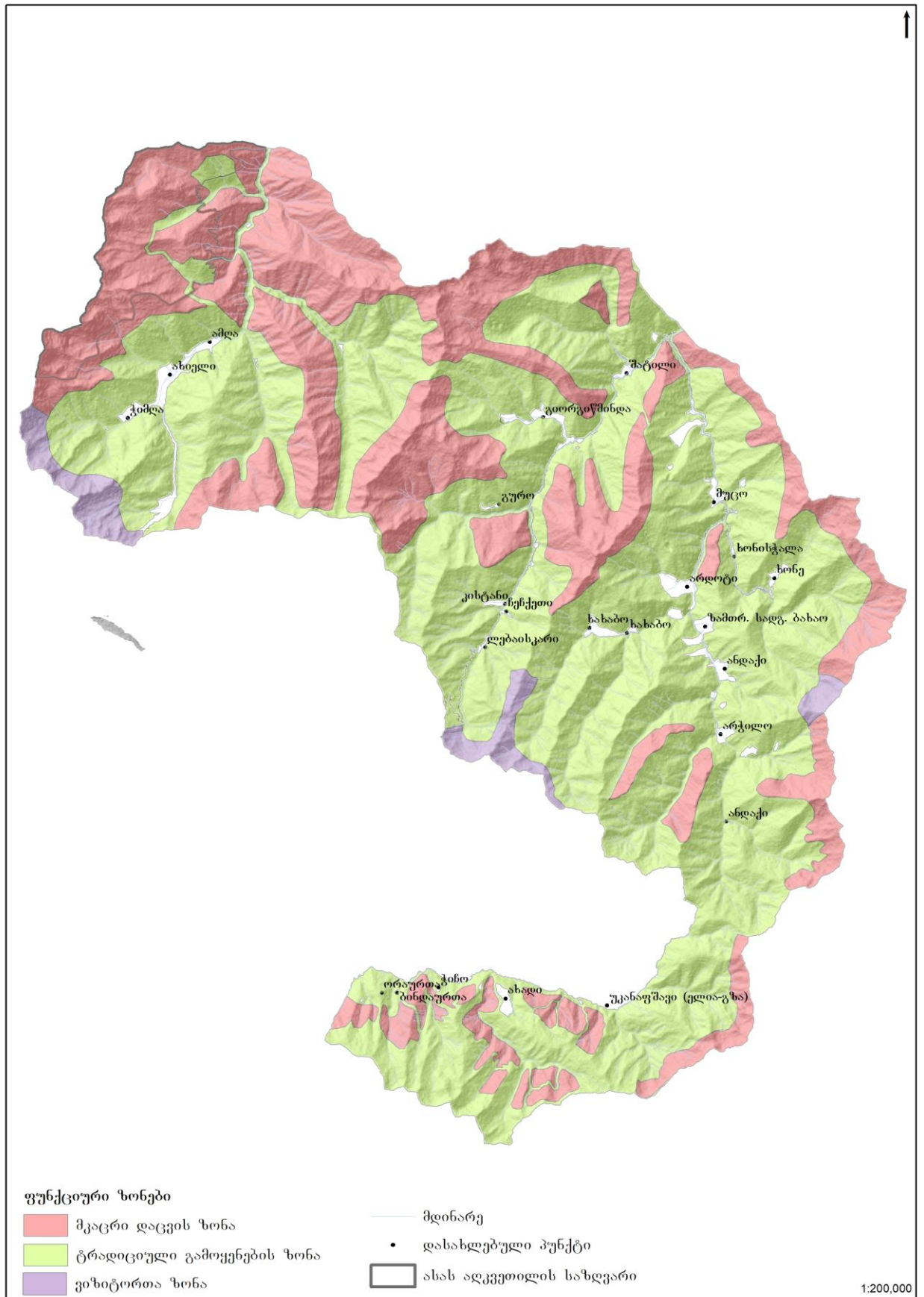
რუკა 1. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიები

რუკა 2. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა რეგიონში

რუკა 3. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ზონირება და კატეგორიები

2. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების შიდა ინფრასტრუქტურა ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებში არსებობს შემდეგი სახის ინფრასტრუქტურა:

- ადმინისტრაციული შენობები:
 - რეინჯერთა სახლები არხოტში, მუცოში და უკანაფშავში.
- ტურისტული ბილიკები (იხ. ცხრილი N:1);

ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებში დაგეგმილია შემდეგი სახის ინფრასტრუქტურა:

- ადმინისტრაციული შენობები:
 - ადმინისტრაციული შენობა - შატილში (გეგმარებითი);
- ვიზიტორთა მომსახურების ცენტრი:
 - ვიზიტორთა ცენტრი შატილის ადმინისტრაციული შენობის მიმდებარედ, სადაც მოეწყობა კვების ობიექტი, სუვენირებისა და ადგილობრივი პროდუქტის სავაჭრო კუთხე (გეგმარებითი).
- საკემპინგე, საპიკნიკე და თავშესაფრის ადგილები:
 - საკარვე ადგილები უკანაფშავში, ჭიშოს მთისა და უბისთავის ქედის ბილიკებზე (გეგმარებითი);
 - საპიკნიკე ადგილები არლუნის ხეობაში და დათვისჯვრის უღელტეხილზე, არხოტსა და მილმახევში (გეგმარებითი);
 - საბანაკე ადგილები ხახაშოს არქიტექტურულ კომპლექსთან და ხიდოტანის ქედზე (გეგმარებითი).
- ტურისტული ბილიკები (არსებული/გეგმარებითი) (იხ. ცხრილი N:1);

ცხრილი N1: ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე არსებული ტურისტული ბილიკების ჩამონათვალი და მათი დახასიათება

ბილიკის სახელი	სიგრძე კმ.	ბილიკების დათარგმნების ხანგრძლივობა	ტურისტების გამტარიანობა (არსებული და პერსპექტიული სტატისტიკა)	ოპერირების თვეები	გადაადგილები ს საშუალება	ბილიკებზე არსებული ინფრასტრუქტურა
უკანაფშავიდან ბორბალოს გავლით შატილამდე ბილიკი	32	10 სთ	არსებული სტატისტიკით ბილიკი უმოქმედოა	მაისი-სექტემბერი	ბილიკის 16 კმ. ცხენით და ფეხით, ბილიკის მეორე ნახევარი ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
შატილის ხევის საგანმანათლებლო ბილიკი	10	მანქანით 35 წთ, ცხენით ან ფეხით 3 სთ	სეზონურად 2000 ვიზიტორი	მაისი-სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	საინფორმაციო დაფები, საკარვე ადგილები, კოცონის ასანთები ადგილები
შატილში პატარა (ქაჩუს) ციხესიმაგრის ბილიკი	0,95	35 წთ	400 ვიზიტორი	მაისი-სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
შატილის კლდეების (აცეხის) ბილიკი	0,75	2 სთ	დაფიქსირებული არ არის	მაისი-სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის წარჩენების მართვის გეგმა

შატილი- დათვისჯვარის უღელტეხილი- ჭანჭახი-ზოროლა- ანდაქის 5 ბილიკი	29	2 ღლე	დაფიქსირებულ ი არ არის	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
აწუნთა- ხიდოტანის ქედი- ხონიჭალა-მუცო- შატილი-ვისტანის ბილიკი	22	2 ღლე	დაფიქსირებულ ი არ არის	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
ანდაქის უღ. – სოფელი არჭილო – სოფელი ანდაკი - არდოტი -მუცოს მიდამოების ბილიკი	22	1 ღლე	დაფიქსირებულ ი არ არის	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	მუცოში საინფორმაციო დაფები და საკარვე ადგილები
არდოტის სოფლის მიდამოები – სოფელი ხახაბო – ჭანჭახის მთების მიდამოების ბილიკი	12	5 სთ	500 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	საკარვე ადგილები
ხიდატანის ქედი- მდინარე ანდაქის ბილიკი	24	6 სთ	500 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	მანიშნებლები, საკარვე ადგილები

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ნარჩენების მართვის გეგმა

ხახაბოს ბილიკი	85	3 დღე	არსებული სტატისტიკით ბილიკი უმოქმედოა	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
ტანიეს ტბა და ასას წყლის შესართავის ბილიკი	8	5 სთ	არსებული სტატისტიკით ბილიკი უმოქმედოა	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
ახიელი და ტანიეს ტბის ბილიკი	6	8 სთ	100 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	ხიდეები
ტერდა-ამღას ბილიკი	7	8 სთ	200 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	ხიდეები მონიშნული ქვეები
ტერდა-ახიელის ბილიკი	9	8:30 სთ	250 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	ხიდეები მონიშნული ქვეები
ახიელი- ატაბეს ბილიკი	12	1 დღე	არსებული სტატისტიკით ბილიკი უმოქმედოა	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
ახიელი-არხოტის უღელტეხილი- ჯუთას ბილიკი	12	1 დღე	300 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	მანიშნებლები, საკარვე ადგილები
ახიელი-როშკას ბილიკი	19	45 წთ	500 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	მანიშნებლები, საკარვე ადგილები, სამანქანე გზა

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის წარჩენების მართვის გეგმა

არხოტი-როშა- გუდანი-შატილის ბილიკი	50	1 დღე	არსებული სტატისტიკით ბილიკი უმოქმედოა	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
ხახაშო-არდოტის ბილიკი	6	35 წთ	600 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	მანიშნებლები, საკარვე ადგილები
არდოტის ხიდი- ხონისჭალას ბილიკი	2	35 წთ	არსებული სტატისტიკით ბილიკი უმოქმედოა	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
არდოტის ხიდი- ხონეს ბილიკი	6	2 სთ	100 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
ხონისჭალა-ხონეს ბილიკი	4	1:30 სთ	100 ვიზიტორი	მაისი- სექტემბერი	ავტომობილით, ცხენით და ფეხით	არ არსებობს
ანდაქის წყლის და ხახაშოს წყლის გასაყარი- ძველი ხახაშოს ბილიკი	5	6 სთ	არსებული სტატისტიკით ბილიკი უმოქმედოა	მაისი- სექტემბერი	ცხენით და ფეხით	არ არსებობს

3. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ნარჩენების მართვის ალტერნატივები

ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე ნარჩენების მდგრადი მართვისთვის შემდეგი ალტერნატივები იქნა განსაზღვრული:

1. პრინციპი „ნარჩენების გარეშე - გამოგაქვს ის, რაც შეგაქვს“ - რაც გულისხმობს დაცული ტერიტორიებით მოსარგებლე ადამიანები ვალდებული არიან ტერიტორიიდან თან გაიყოლონ ის ნარჩენები, რომლებსაც ისინი წარმოქმნიან ტერიტორიით სარგებლობისას. მიდგომა „გამოგაქვს ის, რაც შეგაქვს“ უნდა იყოს ამოსავალი წერტილი ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში არსებული დამორეგული ადგილებისთვის, კერძოდ დაცულ ტერიტორიებზე არსებული ტურისტული ბილიკების სარგებლობისას. აღნიშნული პრინციპის გამოყენება მოითხოვს დაცულ ტერიტორიებზე შემსვლელთათვის წინასწარი ინფორმაციის მიწოდებას ნარჩენების შენახვის, ტრანსპორტირების და განთავსების შესახებ. საჭირო ინფორმაციის მიწოდება ტურისტებისთვის უნდა მოხდეს ტურისტული ბილიკების საწყის წერტილებში განთავსებული საინფორმაციო ბანერების საშუალებით, რომლებზეც მითითებული იქნება: ნარჩენების შენახვის წესები (ნარჩენების შესანახად გამოსაყენებელი მასალა, ნარჩენების დახარისხება, ნარჩენების შეფუთვა ისე, რომ არ მოხდეს ნარჩენებით წარმოშობილ სუნზე გარეული ცხოველების მოზიდვა); ნარჩენების ტრანსპორტირების წესები (როგორ და სად უნდა განთავსდეს ნარჩენები ტურისტების ბილიკებზე გადაადგილებისას); ნარჩენების განთავსების წესები (ადგილების და დახარისხების წესების მითითება, სადაც უნდა მოხდეს ნარჩენების საბოლოო განთავსება ტურისტების მიერ).

შესაბამისი დაფინანსების მოძიების შემთხვევაში არსებულ ტურისტულ ბილიკებზე ნარჩენების მართვის წესების შესახებ ბანერების განთავსება შესაძლებელია განხორციელდეს 2020-2021 წლებში. საინფორმაციო ბანერების განთავსება უნდა გაგრძელდეს მომავალ წლებშიც 2022-2025 ახალი ტურისტული ბილიკების მოწყობის პარალელურად.

2. ნარჩენების მოცულობის შემცირება - გულისხმობს ისეთ ქმედებებს, რომელებიც მიმართულია წარმოქმნილი ნარჩენების ოდენობის შემცირებისკენ. მაგალითად, დაცული ტერიტორიის თანამშრომლების და ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ისეთი პროდუქციის შეძენა და გამოყენება, რომელიც ნარჩენს არ ტოვებს, ან ნარჩენის რაოდენობა მინიმუმადეა დაყვანილი (მაგალითად მცირე ზომის (1-1.5 ლიტრი) პლასტიკის ბოთლების ნაცვლად შედარებით დიდი ზომის მრავალჯერადი სასმელი წყლის ავზების (5-10 ლიტრი) გამოყენება, რომლიდანაც სპეციალური მოწყობილობით შეიძლება სასმელი წყლის მიწოდება). აგრეთვე ისეთი შესაფუთი მასალების გამოყენებას, რომლებიც ეკოლოგიურად სუფთა და „გარემოსადმი მეგობრულია“ (მაგალითად ნაჭრის ჩანთების და ხის ყუთების გამოყენება პროდუქტების ტრანსპორტირებისა და შენახვისთვის).

შემოთავაზებული მიდგომის დანერგვა შესაძლებელია დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციულ შენობებში და დაცული ტერიტორიების ბუფერულ სოფლებში

პილოტური პროექტების ფარგლებში, რომლებიც განხორციელდება ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ჩართულობით და არასამთავრობო ორგანიზაციების დახმარებით.

3. გადამუშავება - განისაზღვრება, როგორც რიგი აქტივობებისა, რომლებიც მოიცავს:
- გადამუშავებადი მასალების შეგროვებას, რომლებიც სხვა შემთხვევაში ჩაითვლებოდა ნარჩენებად, რომლის ადგილიც ნაგავსაყრელზეა;
 - გადამუშავებადი მასალების დახარისხებას და დამუშავება ნედლეულის მისაღებად; და
 - გადამუშავებადი მასალებისგან მიღებული ნედლეულისგან ახალი პროდუქციის წარმოება.

გადამუშავების ნებისმიერი ინიციატივის წარმატება უმეტესწილად დამოკიდებულია ნარჩენების წარმომქმნელების თანამშრომლობაზე, რაც გადამუშავებადი მასალების სპეციალურად მათთვის დამზადებულ კონტეინერებში მოთავსების მზაობაში გამოიხატება.

ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე ნარჩენების გადამუშავების პილოტირება შეიძლება მოიცავდეს მხოლოდ გადამუშავებადი ნარჩენების შეგროვებას და დახარისხებას. კერძოდ ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ბუფერულ სოფლებში მდებარე სკოლებში (მატილსა და ჭუბურში) მოხდება სკოლის მასწავლებლების და მოსწავლეების ტრენინგი ნარჩენების შემცირების, კვლავ გამოყენების და გადამუშავების საკითხებზე და ნარჩენების სეპარაციის სტენდების მოწყობა. აღნიშნული საქმიანობა განხორციელდება ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ეკოსაგანმანათლებლო აქტივობის ფარგლებში და დაცული ტერიტორიების სპეციალისტები და რეინჯერები სკოლებს დაეხმარებიან სეპარაციის სტენდების ორგანიზებაში და ნარჩენების ტრანსპორტირებაში საბოლოო ჩაბარების პუნქტამდე (დუშეთის მუნიციპალიტეტის დაბა ჟინვალში) ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის დაცვის განყოფილების პიკაპის ტიპის ავტომობილების გამოყენებით. აქტივობა განხორციელდება ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან და დუშეთის მუნიციპალიტეტის მერიასთან თანამშრომლობით და მათი ფინანსური მხარდაჭერით.

4. კომპოსტირება - ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე ორგანული ნარჩენების რაოდენობის შემცირების ერთ-ერთი მეთოდია. კომპოსტირება არის ბიოდეგრადირებისა და კონტროლირებად პირობებში ორგანული მასალის დაშლის დაჩქარებული პროცესი. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ბუფერულ სოფლებში მდებარე სასტუმრო სახლებსა და კვების ობიექტებში ხდება ორგანული ნარჩენების დიდი რაოდენობით წარმოქმნა. ადგილზე განხორციელებული კვლევის მიხედვით ორგანული ნარჩენები მთლიანი წარმოქმნილი ნარჩენების დაახლოებით 60-70% შეადგენს. ორგანული ნარჩენების რაოდენობის კიდევ უფრო მეტად ზრდა მოსალოდნელია ტურიზმის განვითარების პარალელურად. ბუფერულ სოფლებში წარმოქმნილი ნარჩენები შეიძლება საფუძვლად დაედოს დაცული ტერიტორიის მიმდებარე სოფლებში კომპოსტირების პროგრამის შექმნას. კომპოსტი ადგილობრივმა ფერმერებმა შეიძლება გამოყენონ საკუთარ მცირე მეურნეობებში.

5. ნარჩენების შეგროვება ზამთრის პერიოდში - ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი გამოწვევაა ზამთრის პერიოდში ბუფერულ ტერიტორიაზე წარმოშობილი ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება. აღნიშნული გამოწვევის მოსაგვარებლად შესაძლებელია წარმოქმნილი ნარჩენები, ზამთრის პერიოდში, შეგროვდეს შედარებით დიდი ზომის კონტეინერებში და ზაფხულში, გზის გახსნის შემდეგ, კონტეინერებში განთავსებული ნარჩენების გადატანა მოხდეს დუშეთის მუნიციპალური სამსახურის სპეციალური ტექნიკით მუნიციპალურ ნაგავსაყრელზე.
6. კოორდინაცია მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვებისა და განთავსების პროგრამებთან - ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების საზოგადოებრივი სარგებლობის მახასიათებლებიდან გამომდინარე აუცილებელია თანამშრომლობა დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასა და მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვების პროგრამას შორის. აღნიშნული თანამშრომლობის საფუძველზე, ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია შეიძლება გახდეს მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვების სისტემის მომხმარებელი, რომლის ფარგლებშიც მუნიციპალიტეტი უზრუნველყოფს ნარჩენების სისტემატურ შეგროვებას დაცულ ტერიტორიებზე და მის ბუფერულ ზონებში განთავსებული კონტეინერებიდან.

4. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიებში ნარჩენების მართვის კუთხით არსებული პრობლემა და პრობლემები

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციული სტრუქტურა შედგება 26 თანამშრომლისგან (1 ადმინისტრაციის დირექტორი, 1 ადმინისტრაციული განყოფილების უფროსი, 1 დაცვის განყოფილების უფროსი, 1 ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი, 2 ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტი და 20 რეინჯერი¹). ადმინისტრაციაში ნარჩენების მართვის საკითხები შეთავსებული აქვთ ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტს, რომელიც საგანმანათლებლო საქმიანობას ახორციელებს დაცული ტერიტორიების ბუფერულ სოფლებში და რეინჯერებს, რომლებიც პერიოდულად დასუფთავების აქტივობების ფარგლებში ახდენენ დაცული ტერიტორიების ფარგლებში ნარჩენების შეგროვებას, გამოტანას და მიმდებარე სოფლებში არსებულ ნარჩენების კონტეინერებში განთავსებას. ბუფერულ ზონაში განთავსებული 11 კონტეინერი ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის საკუთრებაა და ნარჩენების გატანაც ხორციელდება ააიპ „დუშეთის მუნიციპალიტეტის კეთილმოწყობის სამსახური“-ს მიერ, მათ საკუთრებაში არსებული ტექნიკით, კვირაში ერთხელ, ზაფხულის პერიოდში. კონტეინერები ამჟამად განთავსებულია შატილში (6 კონტეინერი); მუცოში (2 კონტეინერი), შუაფხოში (2 კონტეინერი), თხილიანაში (1 კონტეინერი). კონტეინერების ნაწილი დაზიანებულია და საჭიროებს გამოცვლას.

ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე არსებული მნიშვნელოვანი პრობლემა ნარჩენების უკონტროლო დაყრაა საზოგადოებრივი გამოყენების ადგილებში (მაგ. საპიკნიკე ან საკემპინგე ტერიტორიები). დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე იდენტიფიცირებულია შემდეგი „ცხელი წერტილები“:

1. დათვისჯვრის უღელტეხილი - ნარჩენები ძირითადად იყრება ვიზიტორების მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
2. სოფ. კისტანი - ნარჩენები იყრება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
3. სოფ. ქაჩუ - ნარჩენები იყრება ძირითადად ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
4. ლეგაისკარის სათავე - მეცხვარეების მიერ საკუთარ სახლებთან იყრება მატყლი და ნაკელი (კონტეინერი ვერ დაიდგმება, არ არსებობს სამანქანო გზა);
5. სოფ. არდოტი - ნარჩენები იყრება ძირითადად ვიზიტორების მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
6. სოფ. ხიდოტანი - ნარჩენები იყრება ძირითადად თუშეთის დაცული ტერიტორიებიდან მომავალი ვიზიტორების მიერ (კონტეინერი ვერ დაიდგმება, არ არსებობს სამანქანო გზა);
7. უკანაფშავი - ნარჩენები იყრება ძირითადად ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
8. სოფ. მუცოს სიახლოვეს - ნარჩენები იყრება ძირითადად ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ მდინარეში (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
9. სოფ. მუქო - ნარჩენები იყრება ძირითადად ადგილობრივი მოსახლეობის და მეცხვარეების მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი მისასვლელი გზა არსებობს);

¹ ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაცია

10. ლაშარის ძირი - ნარჩენები იყრება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ (კონტეინერი ვერ დაიდგმება, არ არსებობს სამანქანო გზა);
11. სოფ. ანატორი - ნარჩენები წარმოიქმნება მესაზღვრეების და ვიზიტორების მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
12. არხოტის გადასასვლელი - ნარჩენები იყრება ვიზიტორების მიერ (კონტეინერი ვერ დაიდგმება, არ არსებობს სამანქანო გზა);
13. სოფ. ახიელი - ნარჩენები იყრება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);
14. სოფ. ამლა - ნარჩენები იყრება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ (შესაძლებელია დაიდგას კონტეინერი, მისასვლელი გზა არსებობს);

აღსანიშნავია დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ არსებული ტერიტორიების დანაგვიანება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ, რაც ძირითადად განპირობებულია ამ ადგილებში ნარჩენების შეგროვების კონტეინერების სიმცირით ან არარსებობით. აღსანიშნავია ასევე, რომ ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე არ ხდება ნარჩენების რაოდენობის და მათი შემადგენლობის აღრიცხვა, რაც ხელს უშლის კონტეინერების საჭირო რაოდენობის და მათი განთავსების ადგილების განსაზღვრას. აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტა შესაძლებელია ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან თანამშრომლობით რისთვისაც აუცილებელია, რომ ღუშეთის მუნიციპალიტეტის ნარჩენების მართვის გეგმა ითვალისწინებდეს ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ნარჩენების მართვის კუთხით არსებულ საჭიროებებს.

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლები ცნობიერების ამაღლების კუთხით აქტიურად მუშაობენ როგორც ბუფერული ზონის, ისე მის ფარგლებს გარედ მაცხოვრებელ მოსახლეობასთან. ბარისახოს, მაღაროს, შატილის, შუაფხოს და ჩარგლის საშუალო სკოლებში ტარდება ღია გაკვეთილები დაცული ტერიტორიების შესახებ და მოსწავლეებთან ერთად ხორციელდება დასუფთავების აქციები. განხორციელებული აქტივობების შესახებ ინფორმაცია იბეჭდება ადგილობრივ გაზეთში „ღუშეთის მაცნე“ (გაზეთი გამოდის თვეში ერთხელ) და ვრცელდება დაცული ტერიტორიების Facebook გვერდზე.

5. ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე წარმოქმნილი ნარჩენების ანალიზი

ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე ნარჩენების ძირითადი წარმომქმნელები არიან:

- **ვიზიტორები** - ნარჩენები წარმოიქმნება დღის საათებში საპიკნივე, თავშესაფრის და საკემპინგე ადგილებში, ტურისტულ ბილიკებზე.
- **ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციული პერსონალი** - ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციების დროს წარმოქმნილი ნარჩენები.

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიებზე წარმოქმნილი ნარჩენების ძირითადი ტიპებია: ქაღალდი, პლასტმასა, ლითონები, შუშა, პოლიეთილენის და ხის მასალები, მწვანე მასა (მწვანე ნარჩენი), საკვების ნარჩენები და სხვა არაერთგვაროვანი ნარჩენები.

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიებით სარგებლობის შედეგად წარმოქმნილი ნარჩენების ტიპური შემადგენლობა ნარჩენებია ცხრილ N 2-ში “ნარჩენების ძირითადი წარმომქმნელები, ნარჩენების წარმოქმნის ადგილები, ნარჩენების ტიპური შემადგენლობა და მათი განკარგვის შესაძლებლობა”, რომელიც ასევე ასახავს იმას, თუ რომელი ნარჩენის წარმოქმნაა მოსალოდნელი აღნიშნულ დაცულ ტერიტორიებზე. ცხრილში მოცემული ნარჩენები მოიცავს როგორც ვიზიტორების, ისე დაცული ტერიტორიების მართვასა და ტექნიკურ მომსახურებაზე პასუხისმგებელი პერსონალის მიერ წარმოქმნილ ნარჩენებს. უნდა აღინიშნოს, რომ ცხრილში ნარჩენები კომპონენტების გადამუშავების ღირებულება გაიზრდება, თუ მოხდება მათი სეპარირებული შეგროვება გადამუშავებადი მასალებისთვის გამოყოფილ სპეციალურ კონტეინერებში. აღნიშნულ ცხრილში აგრეთვე მოცემულია ის ადგილები სადაც მაღალი ალბათობით შესაძლებელია წარმოიქმნას ნარჩენების დიდი რაოდენობა.

ცხრილი N2 : ნარჩენების ძირითადი წარმომქმნელები, ნარჩენების წარმოქმნის ადგილები, ნარჩენების ტიპური შემადგენლობა და მათი განკარგვის შესაძლებლობა

ნარჩენების ძირითადი წარმომქმნელები, ნარჩენების წარმოქმნის ადგილები, ნარჩენების ტიპური შემადგენლობა და მათი განკარგვის შესაძლებლობა			
ვინ	სად	რა	განკარგვის შესაძლებლობა
ვიზიტორები	საკემპინგე, საპიკნივე და თავშესაფრის ადგილები	ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		პლასტმასის ბოთლები	გადამუშავება
		პოლიეთილენის პარკები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
	საინფორმაციო პუნქტები	შერეული შესაფუთი მასალები	ნაგავსაყრელზე განთავსება
		ქაღალდი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
	ტურისტული მომსახურების ცენტრი		

	ტურისტული ბილიკები	შერეული ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		მუყაო	გადამუშავება
		საკვების ნარჩენები	ნაგავსაყრელზე განთავსება ან კომპოსტირება
პერსონალი	ოფისები	ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		შერეული ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		მუყაო	გადამუშავება
		ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
		პოლიეთილენის პარკები	გადამუშავება
	სამეურნეო- ტექნიკური მომსახურების ადგილები	შერეული შესაფუთი მასალები	გადამუშავება
		ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		შერეული ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		მუყაო	გადამუშავება
		ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		პლასტმასის ბოთლები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
		პოლიეთილენის პარკები	გადამუშავება
		ლითონის ნარჩენები	გადამუშავება
		მწვანე ნარჩენი	კომპოსტირება
	საცხოვრებელი და მომსახურების	ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება

	ადგილები	შერეული ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		მუყაო	გადამუშავება
		ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		პლასტმასის ბოთლები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
		საკვების ნარჩენები	კომპოსტირება
		შერეული შესაფუთი მასალები	ნაგავსაყრელზე განთავსება
		პოლიეთილენის პარკები	გადამუშავება
მეცხვარეები	მეცხვარეების თავშესაფრები დაცულ ტერიტორიებზე ან მის სიახლოვეს	მატყლი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		ნაკელი	კომპოსტირება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		ქალაქი	გადამუშავება
		შერეული ქალაქი	გადამუშავება
		მუყაო	გადამუშავება
		ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		პლასტმასის ბოთლები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
		საკვების ნარჩენები	კომპოსტირება
		შერეული შესაფუთი მასალები	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
დაცული ტერიტორიებ ის სიახლოვეს მცხოვრები მოსახლეობა	დაცულ ტერიტორიების სიახლოვეს არსებული დასახლებები	ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		შერეული ქალაქი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		მუყაო	გადამუშავება
		ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		პლასტმასის ბოთლები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
		საკვების ნარჩენები	კომპოსტირება
		შერეული შესაფუთი მასალები	გადაყრა
		პოლიეთილენის პარკები	გადამუშავება

		ლითონის ნარჩენები	გადამუშავება
კონტრაქტორები (გზის სამშენებლო კომპანიები და სხვ.)	დაცულ ტერიტორიების სიახლოვეს მდებარე ახალი გზების გაყვანა და ძველი გზების რეაბილიტაცია	ქაღალდი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		შერეული ქაღალდი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		მუყაო	გადამუშავება
		ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		პლასტმასის ბოთლები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
		საკვების ნარჩენები	კომპოსტირება
		შერეული შესაფუთი მასალები	გადაყრა
		პოლიეთილენის პარკები	გადამუშავება
		ლითონის ნარჩენები	გადამუშავება
		სხვადასხვა სახის სახიფათო ნარჩენები	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		ინერტული ნარჩენი	გადაყრა
		სხვადასხვა სახის სპეციფიური ნარჩენები	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
მესაზღვრეები	რუსეთ-საქართველოს სახელმწიფოს საზღვრის ის მონაკვეთები, რომელიც მდებარეობს დაცული ტერიტორიების სიახლოვეს	ქაღალდი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		შერეული ქაღალდი	გადამუშავება ან ნაგავსაყრელზე განთავსება
		მუყაო	გადამუშავება
		ალუმინის ქილები	გადამუშავება
		პლასტმასის ბოთლები	გადამუშავება
		შუშის ბოთლები	გადამუშავება
		საკვების ნარჩენები	კომპოსტირება
		შერეული შესაფუთი მასალები	ნაგავსაყრელზე განთავსება
		პოლიეთილენის პარკები	გადამუშავება
		ლითონის ნარჩენები	გადამუშავება

6. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიებისთვის ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის დიზაინთან და ოპერირებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების შემუშავება

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიებისთვის ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის შემუშავებისთვის და დანერგვისთვის ნარჩენების ანალიზთან ერთად, რომელიც წარმოდგენილია აღნიშნული ანგარიშის მე-5 თავში, აგრეთვე აუცილებელია ისეთი კომპონენტებზე ყურადღების გამახვილება, როგორიცაა შეგროვებისა და გადამუშავებისთვის

განკუთვნილი კონტეინერებით უზრუნველყოფა და გადამუშავებისა და კომპოსტირების პროცესების აწყობა და მართვა. აღნიშნულ კომპონენტებთან მიმართებაში გასათვალისწინებელია შემდეგი საკითხები:

6.1 ნარჩენებისა და გადამუშავებადი მასალების შეგროვებისთვის განკუთვნილი კონტეინერები და მოწყობილობები

- ნარჩენებისა და გადამუშავებადი მასალების კონტეინერები უნდა იყოს გამძლე, ვიზიტორებისთვის (მათ შორის ბავშვებისთვის) ადვილად ხელმისაწვდომი, ცხოველებისგან დაცული და ნარჩენების შეგროვების მანქანებთან თავსებადი (ამ მანქანებით შესაძლებელი უნდა იყოს კონტეინერებში დაგროვილი ნარჩენების დაცლა). დაცული ტერიტორიების სააგენტო ყველა დაცულ ტერიტორიაზე უნდა იყენებდეს სტანდარტული ღიზანის ურნებს. (სტანდარტული ღიზანი უნდა მოიცავდეს როგორც კონტეინერების ფიზიკურ სტრუქტურას, ისე მათზე გამოკრულ ნიშნებს, რომლებზეც აღნიშნულია მათი გამოყენების წესი და დანიშნულება).
- გადამუშავებადი მასალების კონტეინერებზე გავრული უნდა იყოს მკაფიო ეტიკეტები, რომ კონტეინერებში შესაბამისი ნარჩენები განთავსდეს.
- ნარჩენებისა და გადამუშავებადი მასალების კონტეინერები განლაგებული უნდა იყოს მოსახერხებელ ადგილას აქტიური სარგებლობის ტერიტორიებთან ახლოს, სადაც ისინი არ დააზიანებენ აქტიური სარგებლობის ტერიტორიებისა და ზოგადად დაცული ტერიტორიების ესთეტიურ მხარეს.
- ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ისეთ ადგილებში, სადაც შეუძლებელია ავტომატურად მისვლა ნარჩენების შესაგროვებლად და სადაც, შესაბამისად, ვერ განლაგდება კონტეინერები, უნდა მოქმედებდეს ე.წ. carry in – carry out (რასაც შეიტან, ის გამოგაქვს) პრინციპი. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია, მსოფლიო გამოცდილება ამ მხრივ აჩვენებს, რომ ეს მიდგომა 100% არ არის წარმატებული და ასეთ ადგილებში საჭირო იქნება პერიოდული დასუფთავების აქტივობების განხორციელება.
- კონტეინერების განლაგების ადგილები ადვილად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს შემგროვებელი მანქანებისთვის, რომლებიც ავტომატური დაცლის სისტემებს გამოიყენებენ.
- უნდა არსებობდეს საკმარისი რაოდენობის კონტეინერები, რაც უზრუნველყოფს საკმარის შესაძლებლობას, რომ ცალკეულ ადგილებში მოხდეს მყარი ნარჩენების სრული ოდენობის შეგროვება. ნარჩენებისა და გადამუშავებადი მასალების კონტეინერების საწყისი განლაგების შემდეგ კონტეინერების საკმარისობა პერიოდულად უნდა შემოწმდეს. საჭიროების გამოვლენის შემთხვევაში, ნარჩენების მოსალოდნელი ოდენობის სამართვად, უნდა დაიდგას უფრო დიდი ზომის ან უფრო მეტი რაოდენობის ურნები.
- ნარჩენებისა და გადამუშავებადი მასალების ყველა კონტეინერზე უნდა მოხდეს ინტენსიური მონიტორინგი იმისთვის, რომ თავიდან აცილებულ იქნას მათი გადავსება და მიმდებარე ტერიტორიის დაზიანება.
- დაცულ ტერიტორიებზე განთავსებული ურნები და კონტეინერები რაც შეიძლება ხშირად უნდა გაიწმინდოს, რომ შენარჩუნდეს მიმდებარე გარემოს ესთეტიურობა.

6.2 გადამუშავების სისტემის დიზაინი და მართვა

- გადამუშავებადი მასალების კონტეინერების განთავსება უნდა მოხდეს ნარჩენების კონტეინერების ადგილებთან, რათა ნარჩენების წარმომქმნელებს მიეცეთ საშუალება შესაბამისი ნარჩენები განათავსონ სათანადო კონტეინერებში.
- გადამუშავებადი ნარჩენების შეგროვება უნდა დაიწყოს იმ შემთხვევაში თუ არსებობს მოთხოვნა მსგავს ნარჩენზე და იდენტიფიცირებულია პასუხისმგებელი პირი ან ორგანიზაცია ვინც მოახდენს გადამუშავებადი ნარჩენების მართვას.
- ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე გადამუშავების სისტემის მართვა შეიძლება მოხდეს მუნიციპალური გადამუშავების პროგრამებთან ერთობლიობაში, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს უშუალო გასაღების ბაზარი დაცულ ტერიტორიებზე შეგროვებული გადამუშავებადი ნარჩენებისთვის. აღნიშნული საკითხი უნდა გადაწყდეს დაცული ტერიტორიებისა და მუნიციპალიტეტების მიერ ნარჩენების მართვის გეგმებზე ერთობლივი მუშაობისას.
- იმისათვის, რომ მივაღწიოთ გადამუშავებადი ნარჩენების დიდი ოდენობით შეგროვებას შემდგომში გასაღების ბაზრებზე ან თავმოყრის ადგილებზე რენტაბელური ტრანსპორტირებისთვის შესაძლებელია დაცული ტერიტორიების ფარგლებში გამოიყოს სპეციალური შეგროვების ადგილი. შერჩეული ადგილი უნდა იყოს ადვილად მისადგომი, თუმცა იზოლირებული, რომ ნარჩენების დროებითმა დასაწყობებამ უარყოფითად არ იმოქმედოს ბიომრავალფეროვნებაზე და არ დააზარალოს დაცული ტერიტორიის ესთეტიური მხარე.

6.3 კომპოსტირების სისტემის დიზაინი და მართვა

- კომპოსტირებისთვის ადგილის შერჩევა უნდა მოხდეს საკომპოსტე მასალის ოდენობაზე ხელმისაწვდომობის შესაბამისად. ამისათვის შესაძლებელია, რომ დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია, ბუფერული ზონის რამდენიმე ოჯახი ან ერთ მცირე თემი ერთ შერჩეულ საკომპოსტე ტერიტორიაზე ახორციელებდეს კომპოსტის დამზადებას.
- ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების პერსონალმა და დაინტერესებულმა ადგილობრივმა მოსახლეობამ უნდა გაიაროს სპეციალური ტრენინგი კომპოსტირებისთვის შესაბამისი ნარჩენების იდენტიფიცირების და კომპოსტირების პროცესის მართვის საკითხებში.
- კომპოსტირების ადგილები უნდა შეირჩეს ისე, რომ გავლენა არ მოახდენოს დაცული ტერიტორიის ესთეტიურ მხარეზე.

6.4 მონიტორინგი და აღსრულება

ნარჩენების შეგროვების ინფრასტრუქტურის გამოყენებისა და ეფექტიანობის მონიტორინგი. ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების პერსონალმა უნდა აწარმოოს ნარჩენების კონტეინერების განთავსების ადგილების უწყვეტი მონიტორინგი. ეს აუცილებელია იმისთვის, რომ კონტეინერები მუდმივად გამართულ მდგომარეობაში იყოს, არ გადაივსოს, არ დააზიანოს განთავსების ადგილის ესთეტიური მხარე და არ შექმნას დაავადებების გავრცელების საშიშროება. კონტეინერის განთავსების ადგილების მონიტორინგი დაადგენს, არის თუ არა საჭირო დამატებითი ან უფრო დიდი კონტეინერების დადგმა შერჩეულ ტერიტორიებზე.

ნარჩენების მართვის პროცესზე მონიტორინგი. წარმოქმნილი ნარჩენების ოდენობისა და მასთან დაკავშირებული ნარჩენების ხარჯების სისტემატური მონიტორინგის შედეგად

შეგვიძლია მივიღოთ ღირებული ინფორმაცია მომავალში ეფექტიანი მენეჯმენტის უზრუნველსაყოფად და ნარჩენების შეგროვებისა და გადამუშავების/კომპოსტირების პროგრამების გასაუმჯობესებლად.

6.5 საზოგადოებასთან ეფექტიანი ურთიერთობის, საგანმანათლებლო საქმიანობის და საინფორმაციო კამპანიის წარმოება

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ნარჩენების მართვის სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა დაიკავოს ვიზიტორების ინფორმირებულობის და საგანმანათლებლო კომპონენტებმა.

ვიზიტორების ინფორმირებისთვის საჭიროა საინფორმაციო კამპანიების შემუშავება ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე ნარჩენების სწორი განკარგვის, ნარჩენების შემცირებისა და გადამუშავების პროგრამებში მათი როლის შესახებ. აღნიშნული საინფორმაციო პროგრამები მკაფიოდ და თანმიმდევრულად უნდა მიეწოდოს ვიზიტორებს დაცული ტერიტორიების მონახულებამდე და მონახულების შემდეგ. საინფორმაციო სტრატეგიების ფარგლებში შესაძლებელია განხორციელდეს შემდეგი ქმედებები:

- შემუშავდეს საინფორმაციო მასალები დაცულ ტერიტორიებზე ნარჩენების მართვის მოთხოვნების შესახებ;
- დაიბეჭდოს და განთავსდეს ბროშურები, სარეკლამო სტენდები და საინფორმაციო აზრები დაცული ტერიტორიების შესასვლელებისთვის, ტურისტული მომსახურების ცენტრებისთვის და ა.შ., რომ ვიზიტორებმა შეიტყონ დაცული ტერიტორიების ნარჩენების მართვისა და გადამუშავების პროგრამისა და აგრეთვე იმის შესახებ, თუ რა წვლილი შეუძლიათ მათ შეიტანონ პროგრამის ეფექტიანობის უზრუნველყოფაში;
- ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების თანამშრომლებს ჩაუტარდეთ ტრენინგები დაცულ ტერიტორიაზე მოქმედი ნარჩენების მართვის სისტემის კომპონენტების, კერძოდ ნარჩენების წარმოქმნის, პრევენციისა და გადამუშავების, ასევე აღნიშნული ინფორმაციის დაცული ტერიტორიების ვიზიტორებისთვის მიწოდების მეთოდების შესახებ;
- ვიზიტორების აქტიური სტუმრობის პერიოდებში დაცული ტერიტორიების შესასვლელებთან გაიგზავნოს დატრენინგებული მოხალისეების ჯგუფები, რომლებიც ვიზიტორებს მიაწვდიან ინფორმაციას ნარჩენების ტრანსპორტირების და განთავსების შესახებ.

მედიასთან ურთიერთობა

ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე ნარჩენების ეფექტიან მართვასთან დაკავშირებით უნდა გამოიყენებოდეს საზოგადოებასთან ურთიერთობის ყველა შესაძლებლობა. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციების წარმომადგენლებმა მონაწილეობა უნდა მიიღონ საზოგადოებრივი განათლების მუნიციპალურ პროგრამებში, რომლებიც მიმართული იქნება მუნიციპალიტეტში ნარჩენების მართვის ეფექტური სისტემის შექმნისაკენ.

საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავება და განხორციელება

ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან ერთად უნდა შეიმუშავოს და განახორციელოს საგანმანათლებლო პროგრამები როგორც ეფექტიანი ნარჩენების მართვის, ისე გადამუშავებისა და კომპოსტირების პროცესების შესახებ. მაქსიმალური ეფექტის მისაღწევად, ასეთი პროგრამები მიზნად უნდა ისახავდეს

სკოლებისა და ახალგაზრდული ჯგუფების განათლებას გარემოს დაცვისა და ნარჩენების მართვის შესახებ.

სპეციალური ღონისძიებების, მათ შორის პერიოდული დასუფთავების ინიციატივების დაგეგმვა და მხარდაჭერა

იმისდა მიუხედავად, თუ რამდენად ეფექტურად იმუშავენ ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე ნარჩენების მართვის სისტემა დაცული ტერიტორიები, სავარაუდოდ, გარკვეულწილად მაინც დაბინძურდება აქტიური ტურისტული სეზონის პერიოდში და დასასუფთავებლად საჭირო იქნება, დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლების გარდა, დამატებითი ადამიანების დახმარება. ასეთ შემთხვევებში სასურველია ადგილობრივი მოსახლეობისგან (განსაკუთრებით ახალგაზრდებისგან) შემდგარი მოხალისეების დახმარება და დაბინძურებულ ტერიტორიებზე დასუფთავების აქციების მოწყობა. მსგავსი მიდგომა ფშავ-ხევსურეთის დაცულ ტერიტორიებზე დღეისათვის უკვე არსებობს. შესაძლებელია, საჭიროების მიხედვით, ტერიტორიის დასუფთავების კალენდრის მომზადება და მოხალისეთა ჯგუფების სპეციალურად წინასწარ შერჩეული ტერიტორიების მიხედვით გადანაწილება.

6.6. პოპულარულ საკემპინგე და საპიკნიკე ადგილებთან კომპლექსური სანიტარული კვანძების მოწყობა, სადაც სანარჩენე ბუნკერებთან ერთად მოეწყობა:

- საპირფარეშოები შესაბამისი საკანაზილაციო კომპონენტით;
- საინფორმაციო ბანერები, რომელზეც ქცევის წესებთან ერთად მოინიშნება მარშრუტზე არსებული სან. კვანძები და ნარჩენების ბუნკერები;
- მარტივი ტიპის ფარდულები, რომელიც უზრუნველყოფს ვიზიტორთა ერთ ადგილზე თავმოყრას და შესაბამისად ნარჩენების დიდ მანძილზე გაფანტვისგან დაცვას.